

การศึกษบทบาทและลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ในภาพยนตร์ไทย

A STUDY OF ROLE AND CHARACTERISTIC OF ART DIRECTOR IN THAI FILM

นพดล อินทร์จันทร์

NOPPADOL INCHAN

วิทยาลัยนวัตกรรมสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

COLLEGE OF SOCIAL COMMUNICATION INNOVATION, SRINAKHARINWIROT UNIVERSITY

บทคัดย่อ

การศึกษบทบาทและลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ในภาพยนตร์ไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนะเกี่ยวกับบทบาทและลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ในภาพยนตร์ไทยในบริบทของสังคมไทย โดยศึกษาบุคลากรผู้สร้างสรรค์งานภาพยนตร์ไทย ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการผลิตภาพยนตร์ไทยในปัจจุบัน จำนวน 292 คน และศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับบทบาทผู้กำกับศิลป์จำนวน 18 คน โดยการวิจัยเชิงสำรวจ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการศึกษาพบว่าบทบาทของผู้กำกับศิลป์ในภาพยนตร์ไทยส่วนมากจะทำหน้าที่เป็นผู้สร้างภาพ ควบคุมความคิดหลัก (Concept) คุมโทนสีของภาพยนตร์ นอกจากนั้นโดยส่วนมากมักมองงานด้านกำกับศิลป์อยู่ในแวดวงของการทำงานด้านฉาก จัดหาสถานที่ในการถ่ายทำ (Location) และอุปกรณ์ประกอบฉาก(Prop) โดยอาจรวมไปถึงการทำงานของงานเทคนิคพิเศษต่างๆ โดยส่วนมากมักแยกงานด้านเครื่องแต่งกายออกจากงานกำกับศิลป์ ลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ในภาพยนตร์ไทย ลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนต์ ที่มีคะแนนสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ (1) เป็นผู้ที่ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ (2) มีความตรงต่อเวลา (3) มีความเข้าใจเรื่องความงามทางศิลปะ (4) มีรสนิยมที่ดี (5) มีความคิดสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของทัศนะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ไทยด้วย F-test พบว่าบุคคลที่ทำงานแตกต่างกัน มีระดับทัศนะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนต์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

Institute of Culture and Arts

คำสำคัญ : บทบาท ลักษณะ ผู้กำกับศิลป์ ภาพยนตร์ไทย ผู้ออกแบบงานสร้าง

Abstract

The objective of "A Study of role and characteristic of Art Director in Thai film" aimed to seek for the role and characteristic of professions related to current Thai film production. 292 persons, including deep data analysis of 18 Art Directors, were used as subjects in the study.

The findings indicated that most of Art Director played a role in creating images as well as managing concept and color chrome of the film. Moreover Art Directors focused on settings, locations, props and special techniques. Costumes however, was obviously separated from art direction.

The most five satisfying roles and characteristics of Thai film Art Director respectively were team work, punctuality, artistry, preference and initiative.

The result of the study also revealed that, when compared to average score of the role and characteristic's analyzed by F-test, ones whose tasks differed from others had , .05, various score.

Keywords: Role, Characteristic, Art Director, Film

บทนำ

เคยมีผู้กล่าวไว้ว่าภาพยนตร์เป็นงานบันทึกประวัติศาสตร์ที่สมบูรณ์ที่สุด โดยมีเนื้อหาครอบคลุมถึงสภาพสังคม ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เหตุการณ์สำคัญ การเมือง เศรษฐกิจ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ นักวิชาการบางท่านยกย่องให้ภาพยนตร์เป็นสื่อสารมวลชนที่มีอิทธิพลสูงที่สุด โดยสามารถเผยแพร่ได้ในระดับกว้าง นอกจากนั้นยังจัดเป็นงานศิลปะร่วม (Collaborative Art) ที่เกิดจากการรวมศิลปะแขนงต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน ด้วยการทำงานที่จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับบุคคลมากมายไม่ว่าจะเป็นผู้กำกับ การแสดง นักแสดง นักเขียนบท ช่างกล้อง นักออกแบบเครื่องแต่งกาย นักออกแบบฉาก นักออกแบบแสง นักออกแบบเสียง เป็นต้น การสร้างสรรค์งานภาพยนตร์จึงแบ่งงานการกำกับเป็น 3 ส่วนงานใหญ่ๆ ได้แก่ ผู้กำกับการแสดง ทำหน้าที่ดูแลภาพรวมในส่วนของการแสดง และภาพรวมของภาพยนตร์ทั้งเรื่องโดยจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการชี้แนะ หรือนำพารูปแบบและการนำเสนอทั้งหมด ผู้กำกับภาพทำหน้าที่ดูแลภาพรวมของภาพอันเกิดจากการถ่ายทำ ดูแลการทำงานของผู้ตัดต่อ และเรียบเรียงความต่อเนื่องของภาพยนตร์ และหน้าที่สุดท้าย ผู้กำกับศิลป์ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทในการดูแลความสม่ำเสมอของงานด้านศิลปกรรมทั้งหมดของภาพยนตร์ อันได้แก่ ฉาก เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบฉาก และอาจรวมไปถึงการแต่งหน้าและทำผม นับว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องดูแลความกลมกลืน และเป็นหนึ่งเดียวกันของภาพยนตร์ เช่นเสื้อผ้าจะโดดจากฉากไม่ได้ เพราะฉะนั้น ต้องมีผู้กำกับศิลป์คอยกำกับดูแลทั้งหมดนี้ให้เป็นกลมกลืน สวยงาม และตรงตามโจทย์ที่ผู้กำกับการแสดงวางไว้

เพลสตัน กล่าวว่า “ผู้กำกับศิลป์ทำหน้าที่ออกแบบ และควบคุมภาพรวมในส่วนของงานด้านศิลปะทั้งหมดของภาพยนตร์ ซึ่งโดยมากจะอยู่ในทิศทางของงานออกแบบการสร้างฉาก และอุปกรณ์ประกอบฉาก” (Ward Preston : 9)

ฮอลิแกนกล่าวว่า “ผู้กำกับศิลป์ทำหน้าที่ดูแลควบคุมฝ่ายงานสร้างสรรค์ด้านศิลปะทั้งหมด ซึ่งคือการออกแบบฉาก อุปกรณ์ประกอบฉาก ฝ่ายสถานที่ในการถ่ายทำ ฝ่ายเครื่องแต่งกาย ทีมงานสร้างฉาก และฝ่ายเทคนิคพิเศษ ” (Fionnuala Halligan: 8)

ต้นกำเนิดของการกำกับศิลป์สำหรับงานภาพยนตร์นั้น เริ่มขึ้นหลังจาก Thomas Alva Edison ได้คิดค้นซิเนมาโตกราฟ (Cinematograph) โดยโทมัสก็ได้หาศิลปินมาวาดฉากที่ใช้ถ่ายทำ โดยเห็นได้อย่างชัดเจนในการถ่ายทำภาพยนตร์ของการขึ้นชกระหว่าง Corbett และ Fitzsimmons ในปี ค.ศ.1897 ซึ่งผู้ชมจะเห็นแถบโฆษณา Veriscope ที่เขียนบนขอบของเวทีมวย ภายหลังจากนั้น เอ็ดสันก็ได้สร้างสตูดิโอสำหรับการถ่ายทำภาพยนตร์ โดยได้เชื้อเชิญ Hugo Ballin มาร่วมงานออกแบบฉากให้กับภาพยนตร์ของเขา จวบจนต้นทศวรรษที่ 20 D.W. Griffith ผู้มีอิทธิพลและทำให้โลกเห็นความสำคัญของงานด้านกำกับศิลป์ Griffith ได้สร้างฉากอลังการที่เป็นที่กล่าวขานในวงการภาพยนตร์ คือการสร้างฉากจำลองพระราชวัง Babylonian of Belshazzar ซึ่งถือเป็นสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่มาก มีรายละเอียดสูง การจะเก็บภาพได้ทั้งหมดต้องใช้กล้องติดบอลูนในการถ่ายทำ หลังจากนั้นในปี 1924 ในสหรัฐอเมริกาได้เกิดการรวมตัวของผู้กำกับศิลป์ที่มีชื่อเสียงของภาพยนตร์ฮอลลีวูด จำนวน 63 คน ซึ่งรวมถึง William Cameron Menzies และ Anton Grot ก่อตั้งเป็นสมาคมผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์และโทรทัศน์ท้องถิ่น โดยสมาชิกรวมกลุ่มกันภายใต้ชื่อ “Cinematogundi Club” นับตั้งแต่นั้นงานกำกับศิลป์จึงเป็นงานหนึ่งที่ธุรกิจบันเทิงให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าด้านการแสดงและการผลิตภาพยนตร์

สำหรับประเทศไทย ตำแหน่งผู้กำกับศิลป์ จะเป็นเรื่องใหม่ เนื่องจากไม่มีการศึกษาโดยตรงทางด้านนี้ โดยส่วนใหญ่ผู้กำกับศิลป์มักจะพัฒนามาจากผู้จัดทำอุปกรณ์ประกอบฉาก ผู้สร้างฉาก นักออกแบบเครื่องแต่งกาย Stylish นักออกแบบฉาก ที่เกิดการการทำงานอย่างครูปักหลักจำ จนภายหลังมีการเปิดการเรียนการสอนทางด้านการ

ออกแบบเพื่อการแสดง และการออกแบบเพื่องานภาพยนตร์และสื่อดิจิทัลชั้นที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในปี พ.ศ.2537 และ 2549 ตามลำดับ การพัฒนาบุคลากรด้านการกำกับศิลป์จึงค่อยๆแทรกซึมไปในวงการภาพยนตร์ไทย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการศึกษาบทบาทและลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ในภาพยนตร์ไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาการเรียนการสอนและหลักสูตร เพื่อผลิตบัณฑิตให้ตรงตามตลาดแรงงานต้องการ และเป็น การพัฒนาภาพยนตร์ไทยในระดับรากฐาน คือการพัฒนาบุคลากรด้านภาพยนตร์เพื่อให้เท่าทันอารยประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาท และลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ในภาพยนตร์ไทย

อุปกรณ์และวิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทและลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ในภาพยนตร์ไทย” ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงบูรณาการ กล่าวคือใช้วิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในลักษณะการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ร่วมกับการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยมีกระบวนการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

ประชากรที่ศึกษาได้แก่ บุคลากรผู้สร้างสร้งงานภาพยนตร์ของไทย ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการผลิต ภาพยนตร์ของไทยในปัจจุบัน โดยผลิตภาพยนตร์ให้กับบริษัทผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกบริษัทที่ ผลิตภาพยนตร์ไทยชั้นนำที่มีชื่อเสียง ทั้งหมด 19 บริษัท ดังนี้

บริษัทผู้ผลิตภาพยนตร์ไทย

1. 365 พิล์ม	8. บั้งไฟ พิล์ม	14. ลักซ์ 666
2. กันตนา	9. พร้อมมิตร โปรดักชั่น	15. สหมงคลฟิล์ม
3. จีเอ็มเอ็ม ไท หับ	10. พระนครฟิล์ม	16. อาร์.เอส.ฟิล์ม
4. จีเอ็มเอ็ม พิคเจอร์	11. พิล์มบางกอก	17. เอ็ม เทอร์ตีไนน์
5. เทเวศน์จูนเอนเตอร์เทนเมนต์	12. ไฟว์สตาร์โปรดักชั่น	18. โอเรียนทัล อายส์
6. ไท เอ็นเตอร์เทนเมนต์	13. ภาพยนตร์เสียงศรีกรุง	19. โอเรียลเต็ล อาร์ตดิส
7. นนทนนท์ เอ็นเตอร์เทนเมนท์		

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) จาก บุคลากรที่ผลิตงานภาพยนตร์ในช่วงที่เก็บข้อมูล โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มผู้กำกับการแสดง ผู้ช่วยผู้กำกับการแสดง ผู้อำนวยการสร้าง
2. กลุ่มผู้กำกับศิลป์
3. กลุ่มผู้ชอบงานด้านการออกแบบเพื่อการแสดง (งานฉาก งานเครื่องแต่งกาย งานแต่งหน้า)
4. กลุ่มกำกับเวที กำกับรายการ และงานจัดการ
5. กลุ่มนักแสดง ผู้ฝึกการแสดง

ทั้ง 5 กลุ่มได้ตัวอย่างทั้งสิ้น 292 คน เป็นบุคลากรกลุ่มผู้กำกับการแสดง ผู้ช่วยผู้กำกับการแสดง ผู้อำนวยการสร้าง 40 คน กลุ่มผู้กำกับศิลป์ 52 คน กลุ่มผู้ชอบงานด้านการออกแบบเพื่อการแสดง 67 คน กลุ่มกำกับเวที กำกับรายการ และงานจัดการ 65 คน และกลุ่มนักแสดง ผู้ฝึกการแสดง 68 คน

ในส่วนของบทบาทผู้กำกับศิลป์ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างเฉพาะกลุ่มผู้กำกับศิลป์ จำนวน 52 คน ออกมาเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 18 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ในการศึกษาวิจัยทัศนะของบุคลากรใช้แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) 5 ระดับ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากคณะผู้ผลิตงานภาพยนตร์ ซึ่งผลิตงานให้แก่บริษัทที่ผลิตภาพยนตร์ชั้นนำที่มีชื่อเสียงของไทย โดยแบบสอบถามผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการประมวลความคิด ทัศนะต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ที่ดี ตัวแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นลักษณะคำถามปลายปิด (Close-Ended Questions) ที่มีลักษณะเป็นแบบ Check List จำนวน 5 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ หน้าที่ในการทำงาน ระดับการศึกษา และสาขาวิชาที่จบการศึกษา

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ รวมทั้งสิ้น 35 ข้อ

โดยเกณฑ์การให้คะแนนแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2535) โดยกำหนดค่าความคิดเห็นตามระดับดังนี้

ระดับ 5	หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด
ระดับ 4	หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับมาก
ระดับ 3	หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง
ระดับ 2	หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับน้อย
ระดับ 1	หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด (ไม่จำเป็น)

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับบทบาทและภาระหน้าที่ของผู้กำกับศิลป์ในประเทศไทย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยเรื่องบทบาทและลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ ผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลสนามวิธีเก็บข้อมูลจะเก็บโดยตรงจากตัวผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นกลุ่มผู้สร้างสรรค์งานภาพยนตร์ของไทย ในขณะที่ดำเนินการวิจัยช่วงระหว่างเดือน กันยายน พุทธศักราช 2555 ถึง ตุลาคม พุทธศักราช 2556

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความถูกต้อง และนำไปลงรหัสบันทึกข้อมูลเพื่อประมวล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ที่มีความน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับ และใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามแต่ละชุด ซึ่งผู้วิจัยจะทำวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย รูปแบบและมีรายละเอียดดังนี้

แบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาบทบาท และลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ในภาพยนตร์ไทย

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้วิธีการประมวลผลทางหลักสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ ซึ่งประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (frequency) และร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ โดยใช้วิธีการประมวลผลทางหลักสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ ซึ่งประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามเกณฑ์ระดับความคิดเห็น 5 ระดับ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยตามสมมติฐานการวิจัย โดยผลค่าเฉลี่ยที่ออกมามีความหมายดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2545)

- ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
- ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
- ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
- ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
- ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่จำเป็น

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนคติต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ โดยใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) หรือสถิติเชิงทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ t-test ใช้ทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Sample t-test) เพื่อทดสอบสมมติฐาน และใช้สถิติ F-test (One-Way ANOVA) ทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพื่อทดสอบสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้โดยมีสมมติฐานคือ

คุณลักษณะทางประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ หน้าที่ในการทำงาน ระดับการศึกษา และสาขาวิชาที่จบการศึกษา แตกต่างกัน จะมีระดับทัศนคติต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ที่แตกต่างกัน

โดยกำหนดช่วงความเชื่อมั่นอยู่ที่ร้อยละ 95 และในกรณีที่ผลการวิจัยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทำการเปรียบเทียบระดับความแตกต่างเป็นรายคู่โดยใช้สถิติ Least-Significant Different (LSD)

สรุปและอภิปรายผล

ผลจากการศึกษาทัศนคติในเรื่องบทบาทและลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคลากรที่มีส่วนในการผลิตภาพยนตร์ไทยในปัจจุบัน ปรากฏผลการศึกษาดังนี้

1. ลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ ที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีมีความสำคัญ 10 อันดับแรกของระดับความคิดเห็นของทัศนคติต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ มีดังนี้ (1) เป็นผู้ที่ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.38

- (2) มีความตรงต่อเวลา มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.27
- (3) มีความเข้าใจเรื่องความงามทางศิลปะ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.23
- (4) มีรสนิยมที่ดี มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.03
- (5) มีความคิดสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.99
- (6) มีความรู้เรื่องการใช้สี มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.97
- (7) มีความรู้เรื่องฉาก และอุปกรณ์ประกอบฉาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.96

(8) มีความกล้า และมั่นใจในตนเอง มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.93

(9) มีความสามารถในการอธิบาย และสื่อสาร มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.82

(10) มีความคิดริเริ่ม และจินตนาการ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.79

2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มงานผู้กำกับการแสดง ผู้ช่วยผู้กำกับการแสดง ผู้อำนวยการสร้าง มีทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ 3 อันดับแรก ได้แก่ (1) มีความตรงต่อเวลามีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.88 (2) มีความเข้าใจเรื่องความงามทางศิลปะ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.75 (3) มีความคิดสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.63

3. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มงานผู้กำกับศิลป์ มีทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ 3 อันดับแรก ได้แก่ (1) มีความตรงต่อเวลามีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.79 (2) มีความเข้าใจเรื่องความงามทางศิลปะ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.75 (3) เป็นผู้ที่ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.75

4. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มงานด้านการออกแบบเพื่อการแสดง มีทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ 3 อันดับแรก ได้แก่ (1) เป็นผู้ที่ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.73 (2) มีความรู้เรื่องการใช้สี มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.58 (3) มีความสามารถในการอธิบายและสื่อสาร มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.30

5. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มงานกำกับเวที กำกับรายการ และงานจัดการ มีทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ 3 อันดับแรก ได้แก่ (1) มีความตรงต่อเวลามีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.83 (2) เป็นผู้ที่ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.78 (3) มีความเข้าใจเรื่องความงามทางศิลปะ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.74

6. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มนักแสดง ผู้ฝึกการแสดง มีทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ 3 อันดับแรก ได้แก่ (1) มีรสนิยมที่ดี มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.66 (2) มีความคิดสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.53 (3) มีความกล้า และมั่นใจในตนเอง มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.26

7. เปรียบเทียบระดับทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ จำแนกตามคุณลักษณะทั่วไปของประชากร ได้แก่ เพศ อายุ หน้าที่ในการทำงาน ระดับการศึกษา และสาขาวิชาที่จบการศึกษา ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ โดยจำแนกตามคุณลักษณะทั่วไปของประชากร – เพศ พบว่า เพศที่แตกต่างกัน มีระดับทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ ไม่แตกต่างกัน

8. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของ ระดับทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์โดยจำแนกตามคุณลักษณะทั่วไปของประชากร – อายุ พบว่า อายุที่แตกต่างกัน มีระดับทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุระหว่าง 21-30 ปี มีระดับทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ มากกว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุน้อยกว่า 20 ปี อายุมากกว่า 40 ปี และอายุระหว่าง 31-40 ปี ตามลำดับ

9. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่าง ของระดับทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ โดยจำแนกตามคุณลักษณะทั่วไปของประชากร – หน้าที่ในการทำงานพบว่า หน้าที่ในการทำงานที่แตกต่างกัน มีระดับทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ตอบแบบสอบถามที่มีหน้าที่ในการทำงานในกลุ่มนักแสดง ผู้ฝึกการแสดง และกลุ่มผู้กำกับศิลป์ มีระดับทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ มากกว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีหน้าที่ในการทำงานในกลุ่มงานด้านการออกแบบเพื่อการแสดงและกลุ่มกำกับเวที กำกับรายการ และงานจัดการ ตามลำดับ

10. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่าง ของระดับทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ โดยจำแนกตามคุณลักษณะทั่วไปของประชากร – ระดับการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีระดับทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ ไม่แตกต่างกัน

11. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่าง ของระดับทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ โดยจำแนกตามคุณลักษณะทั่วไปของประชากร – สาขาวิชาที่จบการศึกษา พบว่า สาขาวิชาที่จบ

การศึกษาที่แตกต่างกัน มีระดับทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ตอบแบบสอบถามที่จบในสาขานิเทศศาสตร์ มีระดับทักษะต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ภาพยนตร์ มากกว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่จบในสาขาศิลปะ หรือออกแบบ สาขาสถาปัตยกรรมและสาขาศิลปศาสตร์ หรืออักษรศาสตร์ ตามลำดับ

12. ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับบทบาทของผู้กำกับศิลป์ในการผลิตงานภาพยนตร์ของไทย พบว่าในบริบทของสังคมไทย ผู้กำกับศิลป์ในภาพยนตร์ไทยส่วนมากจะทำหน้าที่เป็นผู้สร้างภาพควบคุม Concept ความโคลมสีของภาพยนตร์ นอกจากนั้นโดยส่วนมากมักมองงานด้านกำกับศิลป์อยู่ในแวดวงของการทำงานด้านฉาก Location และอุปกรณ์ประกอบฉาก(Prop) โดยอาจรวมไปถึงการทำงานของงานเทคนิคพิเศษต่างๆ พบว่ามีผู้กำกับศิลป์จำนวนหนึ่ง ก็ทำหน้าที่ดูแลและควบคุมฝ่ายเครื่องแต่งกายเช่นกัน

13. พบว่า โดยส่วนมากมักแยกงานด้านเครื่องแต่งกายออกมาเป็นอีกฝ่ายหนึ่ง หากแต่ยังต้องทำงานร่วมมือกันในทางเทคนิค และการนำเสนอให้งานสร้างสรรค์ออกมาในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ในกลุ่มผู้กำกับศิลป์สำหรับภาพยนตร์โฆษณา มีสคิวิดีโอ และภาพยนตร์อนิเมชัน จะมีบทบาทเพิ่มขึ้นกว้างกว่างานด้านฉาก เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ประกอบฉาก กล่าวคือต้องดูแล แสง มุมกล้องในการถ่ายทำ ควบคุมงานกราฟฟิคดีไซน์ (Graphic Design) ดีไซน์คาแรคเตอร์ (Character Design) และอาจรวมถึงการออกแบบปกอัลบั้มศิลปินด้วย

อภิปรายผล

ผลการศึกษาบทบาทของผู้กำกับศิลป์ในงานภาพยนตร์ไทย พบว่าในบริบทของสังคมไทยผู้กำกับศิลป์จะทำหน้าที่เป็นผู้สร้างภาพบรรยากาศของภาพยนตร์ ควบคุมความคิดรวบยอด (Concept) ความโคลมสีของภาพยนตร์ นอกจากนั้นโดยส่วนมากมักมองงานด้านกำกับศิลป์อยู่ในแวดวงของการทำงานด้านฉาก สถานที่ในการถ่ายทำ (Location) และ อุปกรณ์ประกอบฉาก(Prop) โดยอาจรวมไปถึงการทำงานของงานเทคนิคพิเศษต่างๆ (Special Effect) โดยส่วนมากมักแยกงานด้านเครื่องแต่งกายออกจากงานกำกับศิลป์ อย่างไรก็ตามก็ผลวิจัยพบว่ามีผู้กำกับศิลป์จำนวนหนึ่ง ก็ทำหน้าที่ดูแลและควบคุมฝ่ายเครื่องแต่งกายเช่นกัน ทั้งนี้ขึ้นกับความสามารถเฉพาะบุคคลของผู้กำกับศิลป์แต่ละคน และรูปแบบของงานภาพยนตร์ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ Ward Preston(1994) Fionnuala Halligan (2012)

“ผู้กำกับศิลป์ทำหน้าที่ออกแบบ และควบคุมภาพรวมในส่วนของงานด้านศิลปะทั้งหมดของภาพยนตร์ ซึ่งโดยมากจะอยู่ในทิศทางของงานออกแบบการสร้างฉาก และอุปกรณ์ประกอบฉาก” (Ward Preston : 9)

“ผู้กำกับศิลป์ทำหน้าที่ดูแลควบคุมฝ่ายงานสร้างสรรค์ด้านศิลปะทั้งหมด ซึ่งคือการออกแบบฉาก อุปกรณ์ประกอบฉาก ฝ่ายสถานที่ในการถ่ายทำ ฝ่ายเครื่องแต่งกาย ทีมงานสร้างฉาก และฝ่ายเทคนิคพิเศษ ” (Fionnuala Halligan, 2012 : 8)

นอกจากนี้มีความหลากหลายในบทบาทของผู้กำกับศิลป์ในงานภาพยนตร์โฆษณา มีสคิวิดีโอ และภาพยนตร์อนิเมชัน ผู้กำกับศิลป์จะมีบทบาทเพิ่มขึ้น คือ ดูแลเครื่องแต่งกาย แสง มุมกล้องในการถ่ายทำ ออกแบบปกอัลบั้มเพลง เป็นต้น

ผลการศึกษาลักษณะอันพึงประสงค์ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 292 คน ที่จัดอันดับให้ลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ในงานภาพยนตร์ไทย ในประเด็นเป็นผู้ที่สามารถทำงานกับผู้อื่นได้ มีความตรงต่อเวลา และมีความเข้าใจเรื่องความงามทางศิลปะ เป็นคุณสมบัติที่สำคัญในอันดับสูงสุด ผลการศึกษาใกล้เคียงกับผลการสำรวจของ พุทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ (2544 : 159) กล่าวคือคุณลักษณะที่ผลการศึกษาในกลุ่มนักแสดงและผู้กำกับละครโทรทัศน์ จำนวน 258 คน ในปีพุทธศักราช 2541 ให้ความสำคัญกับความตรงต่อเวลา สูงสุดเป็นอันดับหนึ่ง และผลการศึกษาของสามมิติ สุขบรรจง (2546 : 3) ในเรื่องคุณลักษณะของนักแสดงละครเวทีไทย ซึ่งผลการสำรวจให้ความสำคัญเรื่องความตรงต่อเวลาเป็นเรื่องสำคัญเช่นกัน

อย่างไรก็ดีจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า คุณลักษณะห้าอันดับที่มีคะแนนสูงสุด มักเป็นคุณสมบัติด้านการปฏิสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน วินัย และมุมมองทางศิลปะ ปรากฏการณ์สะท้อนมาจากการแสดงทัศนะของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการผลิตภาพยนตร์ไทย ซึ่งให้เห็นความสำคัญของการประสานความร่วมมือในการทำงาน ความมีวินัยตรงต่อเวลาจะมีน้ำหนักมากกว่าองค์ความรู้ด้านการออกแบบต่างๆ เสียอีก ในประเด็นเหล่านี้อาจจะสะท้อนให้เห็นปัญหาของผู้กำกับศิลป์ไทยที่ยังมีปัญหในเรื่องการทำงานร่วมกับผู้อื่น และวินัยความตรงต่อเวลาในการทำงาน นับเป็นประเด็นที่ผู้กำกับศิลป์ และผู้เกี่ยวข้องกับการผลิตบุคลากรในสาขาวิชานี้จำเป็นต้องระลึกถึง

ในประเด็นเรื่องความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น สอดคล้องกับคำกล่าวของ พงุทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ (2544) Fionnuala Halligan (2012) ประพนธ์ม พึ่งปฏิภาณ (2556) คชา เรืองทอง (2556) และ ชานนท์ ยอดหงส์ (2556)

“งานศิลปะการแสดงเป็นศิลปะที่รวมศิลปะหลายแขนงไว้ด้วยกัน ความสำเร็จขึ้นอยู่กับความกลมกลืนของศิลปะทุกแขนง และความร่วมมือ ร่วมใจของผู้ร่วมงานทุกฝ่าย” (พงุทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ, 2544: 2)

“ผู้กำกับศิลป์เป็นหน้าที่ที่ต้องประสานความร่วมมือผู้กำกับกับการแสดง และทุกหน่วยย่อยภายใต้การดูแลของเขาทั้งหมดตั้งแต่ ผู้ดูแลสถานที่ถ่ายทำ ฝ่ายเครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบฉาก กล้อง ทีมสร้างฉาก และฝ่ายเทคนิคพิเศษ ซึ่งจำเป็นต้องใช้จิตวิทยาในการทำงานร่วมกับผู้อื่นสูง ทั้งนี้เพื่อให้งานออกมาได้อย่างสมบูรณ์ตามที่ได้ออกแบบไว้” (Fionnuala Halligan, 2012 : 8)

“ผู้กำกับศิลป์ที่ดีควรเข้าใจศิลปะ รู้จักความสวยงาม มีรสนิยมที่ดี เข้าใจเพื่อนร่วมงาน เข้าใจข้อจำกัดและแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้” (ประพนธ์ม พึ่งปฏิภาณ, 2556: สัมภาษณ์)

“เรื่องที่สำคัญอีกเรื่องคือเรื่องของทีมงาน การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับทีมงานและทุกคน เราเลี้ยงไม่ได้ที่ทำงานด้านอาร์ตต้องไปปฏิสัมพันธ์กับคน งานก็ฝึก ไม่ได้หลับไม่ได้นอน พุดจาไม่ดีใส่เขา แล้วก็อย่างพวก พร้อบแมน ก็คือ พวกจ้างรายวัน ให้ทำฉากทำฉากไป ให้ตอกไม้ก็ตอกไม้ไป บางทีเห็นเขาร้อน เห็นเขาทำงานหนักก็เอ่ยซื้อเอมร่อยมาฝากเขา ซื้อน้ำมาฝาก ทีมงานคนอื่นก็เหมือนกัน ถ้าเราซื้อใจเขาได้ เขาเองก็จะทำงานให้กับคุณเต็มที่ ฝ่ายอาร์ตอย่างเราบางทีต้องออกไปซื้อของเข้าฉากต่างๆ เจอแม่ค้าเอ่ย เจอพ่อค้าเอ่ย เจออาเฮียร้านขายเหล็ก ก็ต้องรู้จักวิญญูกับเขาเราเองก็อาจจะได้ของในราคาที่ถูกลง ” (คชา เรืองทอง, 2556: สัมภาษณ์)

“ผู้กำกับศิลป์ต้องสามารถมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี ใช้เวลาอยู่ด้วยกันหรือคลุกคลีเพื่อทำความรู้จักกับผู้ร่วมงานอื่นๆ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและกัน” (ชานนท์ ยอดหงส์, 2556: สัมภาษณ์)

ในประเด็นด้านความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลา นับเป็นประเด็นที่สอดคล้องกับผลวิจัยในบุคลากรในสายเดียวกัน อย่างผลการสำรวจของ พงุทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ (2544 : 159) กล่าวว่าคุณลักษณะที่ผลการศึกษากับกลุ่มนักแสดงและผู้กำกับการแสดงละครโทรทัศน์ จำนวน 258 คน ในปีพุทธศักราช 2541 ให้ความสำคัญกับความตรงต่อเวลา สูงสุดเป็นอันดับหนึ่ง และผลการศึกษาของสามมิติ สุขบรรจง (2546 : 3) ในเรื่องคุณลักษณะของนักแสดงละครเวทีไทย ซึ่งผลการสำรวจให้ความสำคัญเรื่องความตรงต่อเวลาเป็นเรื่องสำคัญเช่นกัน ทั้งนี้อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการสร้างงานในธุรกิจบันเทิงของไทยให้ความสำคัญกับคุณลักษณะในด้านความรับผิดชอบ และมีความตรงต่อเวลา อาจจะสะท้อนให้เห็นธุรกิจบันเทิงไทยยังต้องเผชิญกับปัญหาในด้านดังกล่าวค่อนข้างมาก ดังจะเห็นได้จากการมีบุคลากรหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจบันเทิง ต่างออกมาแสดงทัศนะถึงปัญหาและผลกระทบจากการขาดความรับผิดชอบการตรงต่อเวลา ว่าเป็นปัญหารุนแรง และก่อให้เกิดผลเสียต่อหลายฝ่าย การศึกษาบทบาทและลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้กำกับศิลป์ในภาพยนตร์ไทย เป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่มีความพยายามหาคำตอบ และแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการพัฒนาบุคลากรทางธุรกิจบันเทิง ในฐานะสถาบันการศึกษาที่มีการผลิตบัณฑิตทางด้านการผลิตงานภาพยนตร์ ผลของการศึกษานี้สามารถนำเป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตร และกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ได้บัณฑิตตามที่ตลาดธุรกิจจริงต้องการ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยด้านธุรกิจบันเทิงของประเทศไทยยังมีอยู่ในจำนวนจำกัด และขาดการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้บุคลากรสายธุรกิจบันเทิงที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์นี้ยังขาดความรู้และความเข้าใจที่ลึกซึ้ง การทำงานส่วนใหญ่จึงเกิดจากการนำเอาประสบการณ์ส่วนบุคคลมาประยุกต์กับการทำงาน ทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญในการต่อยอดสู่ความเป็นนานาชาติ หรือความเข้าใจของศาสตร์ในระดับสากล นอกจากนี้การวิจัยสามารถต่อยอดสู่การทำแผนการพัฒนาภาพยนตร์ไทยที่เกิดความยั่งยืน และตรงต่อความนิยมของผู้ชมชาวไทย อีกทั้งมุ่งประสงค์ให้เกิดการพัฒนาภาพยนตร์ไทยให้เป็นสินค้าส่งออกนำเม็ดเงินเข้าสู่ประเทศ และใช้ภาพยนตร์ไทยเป็นตัวกลางในการเผยแพร่วัฒนธรรมสู่นานาชาติ ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้รัฐบาลควรเป็นแกนกลางในการวางแผนการพัฒนาภาพยนตร์ไทยอย่างเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

- คชา เรืองทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ พชชา จิราวัฒน์อนันต์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ RCA
เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2556.
- ชานนท์ ยอดหงส์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ศักดิ์รินทร์ สังข์รุ่ง เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ อาคาร Gmm
เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2556.
- นพมาส แววหงส์.(2553). **ปริทัศน์ศิลปการละคร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์.(2538). **โฉมหน้าของหนังไทย**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- บุญรักษ์ บุญยะเขตมาลา.(2552). **ศิลปะแขนงที่เจ็ด เพื่อวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ภาพยนตร์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พับลิค บุเคอรี่.
- ประพนธ์ ฟ้าปฏิกาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ธัญธิดา นิธิโสภณ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์การค้าพรอม มานาด
เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2556
- พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ. (2539). **การกำกับและการแสดง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- .(2544). **การศึกษาทัศนคติต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของนักแสดงและผู้กำกับการแสดง**.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุทธากร สันติวัชร.(2550). **หนังไทยในทศวรรษ 2530-2540**. สืบค้นเมื่อ 30 มิถุนายน 2555, จาก
<http://www.yimclub.com/club/bancha/room112/Y00006.html>
- สามมิติ สุขบรรจง. (2546). **การศึกษาทัศนคติต่อลักษณะอันพึงประสงค์ของนักแสดงละครเวทีในประเทศไทย**.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Halligan,Fionnuala.(2012). **Production Design**. United Kingdom: Ilex-Press.
- Monaco, J. (2001). **How to read a film : Movies, media, multimedia**. New York : Oxford University Press.
- Pramaggiore,Maria.(2011). **Film a Critical Introduction**. London: Laurence king Publishing.
- Preston,Ward.(1994). **What an Art Director Does**. Los Angeles: Silman-James press.
- Zillmann D. and Vordere P. (2000). **Media entertainment : The psychology of its appeal**. London :
Lawrence Erlbaum Associates